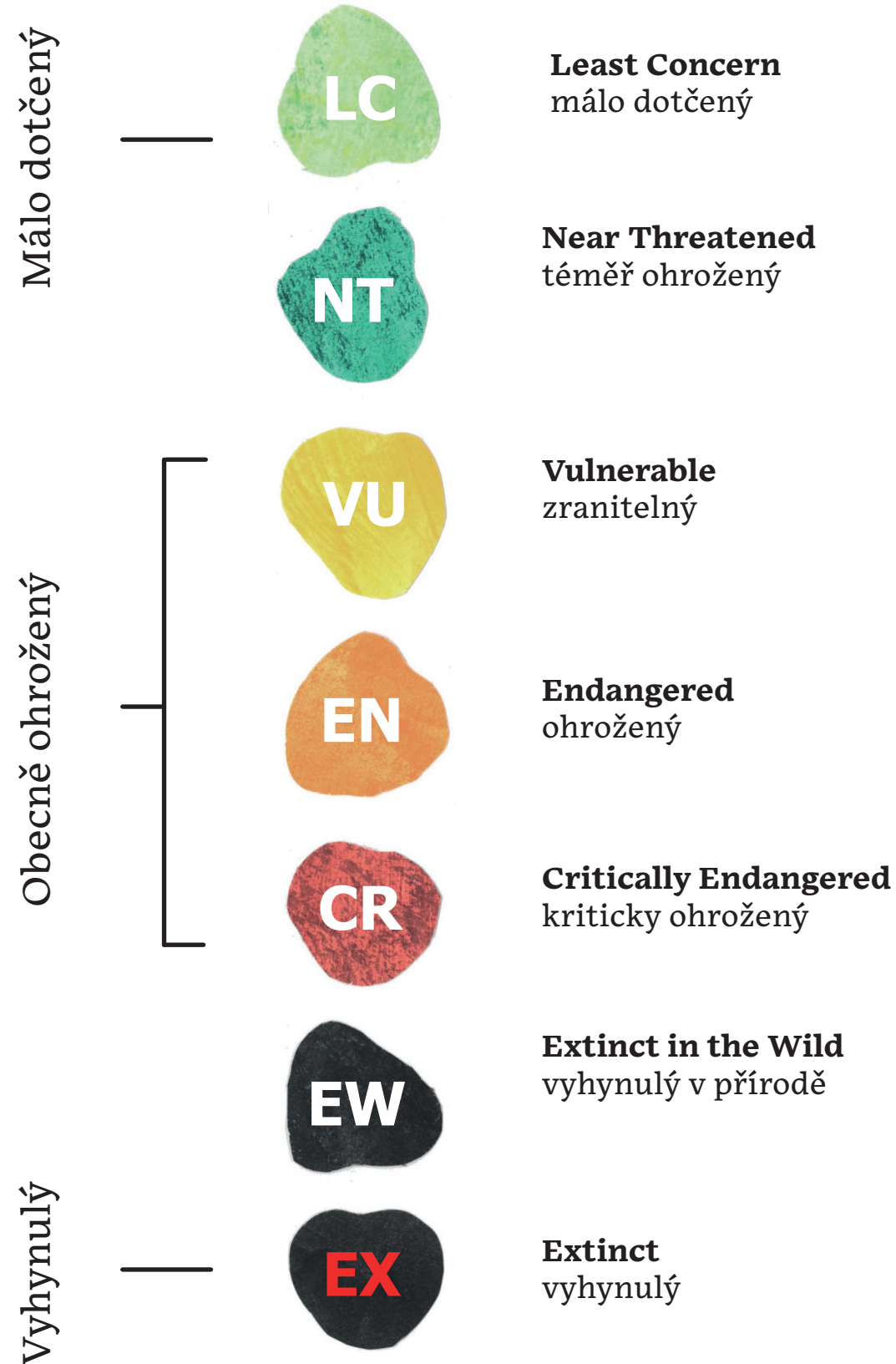

Vyhynulá zvířata

Adéla Mužíková

Červený seznam IUCN a Mezinárodní svaz ochrany přírody

Mezinárodní svaz ochrany přírody,

anglicky *International Union for Conservation of Nature*, IUCN, je mezinárodní organizace zaměřená na uchování přírodních zdrojů. Byla založena v roce 1948 a má sídlo v Glandu ve Švýcarsku. IUCN je jednou z nejsilnějších a nejvýznamnějších mezinárodních organizací zabývajících se ochranou přírody a přírodních zdrojů v globálním měřítku. Mezi hlavní zájmy IUCN patří biodiverzita, klimatická změna, udržitelná energie, lidský blahobyt a zelená ekonomika. Významným počinem pracovníků IUCN se stalo v roce 1962 sestavení první Červené knihy, v originále vydané jako *Red Data Book*. Dnes má tato publikace podobu celosvětově platného Červeného seznamu ohrožených druhů IUCN.

Červený seznam ohrožených druhů IUCN,

anglicky *The IUCN Red List of Threatened Species* nebo zkráceně jen *Red List*, je seznam ohrožených živočichů a rostlin. Je vydáváný každé dva roky Mezinárodním svazem ochrany přírody. V seznamu jsou uvedeny desetitisíce druhů zvířat, které jsou řazeny podle stupňů ohrožení.

Moa

Dinornis novaezealandiae

VÝSKYT – Nový Zéland
VYHUBEN – kolem 1500

Moa byli nelétaví ptáci žijící na Novém Zélandu. Největší z těchto ptáků měřili i přes 3,5 metru a moa obecně jsou považováni za největší ptáky na zemi. Samci byli podstatně menší než samice.

Ptáci moa se řadí mezi tzv. běžce, kam řadíme také například pštrosi nebo emu. Narozdíl od pštrosů ale moa ztratil se schopností létat i křídla. Po těch nenajdeme stopy ani na kostře. Všichni moa byli býložravci, spásali trávu nebo listy z keřů a stromů.

Dinornis novaezealandiae je moa, který žil na severu ostrova. Byl druhým největším ptákem tohoto druhu, hned za *Dinornis robustus*.

Moa se řadí do tzv. megafauny. Na vyhynutí megafauny se často podílely změny klimatu, moa se ale těmto změnám dokázal přizpůsobit a za jeho vyhynutím stojí převážně člověk. Maorové se zdobili jejich peřím, lovili je pro maso a skořápky vajec používali jako nádoby. Zároveň negativně ovlivnili přirozené prostředí moa vypalováním a kácením lesů.

Kromě obrovského orla Haastova neměli na Novém Zélandu jiné přirozené nepřátele, než byli lidé. Orel Haastův vyhynul nedlouho po ptácích moa, kteří byli jeho primární kořistí. Dále se uvádí, že k vyhynutí moa mohli přispět i psi přivezení Maory, kteří se živili mláďaty těchto ptáků. Moa vymizeli přibližně před pěti sty lety kolem roku 1500.

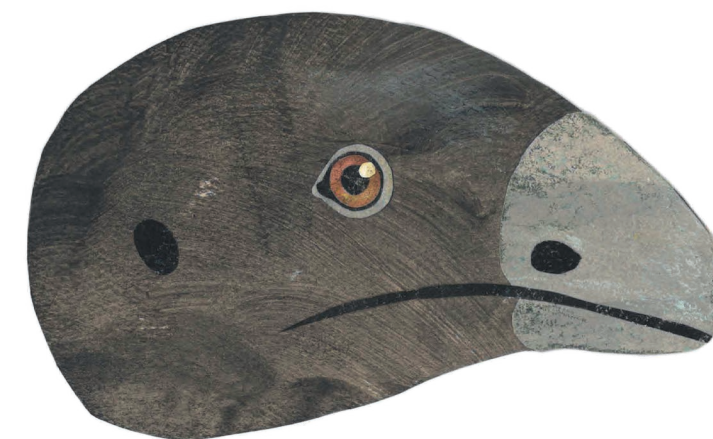
Megalapteryx didinus

Emeus crassus

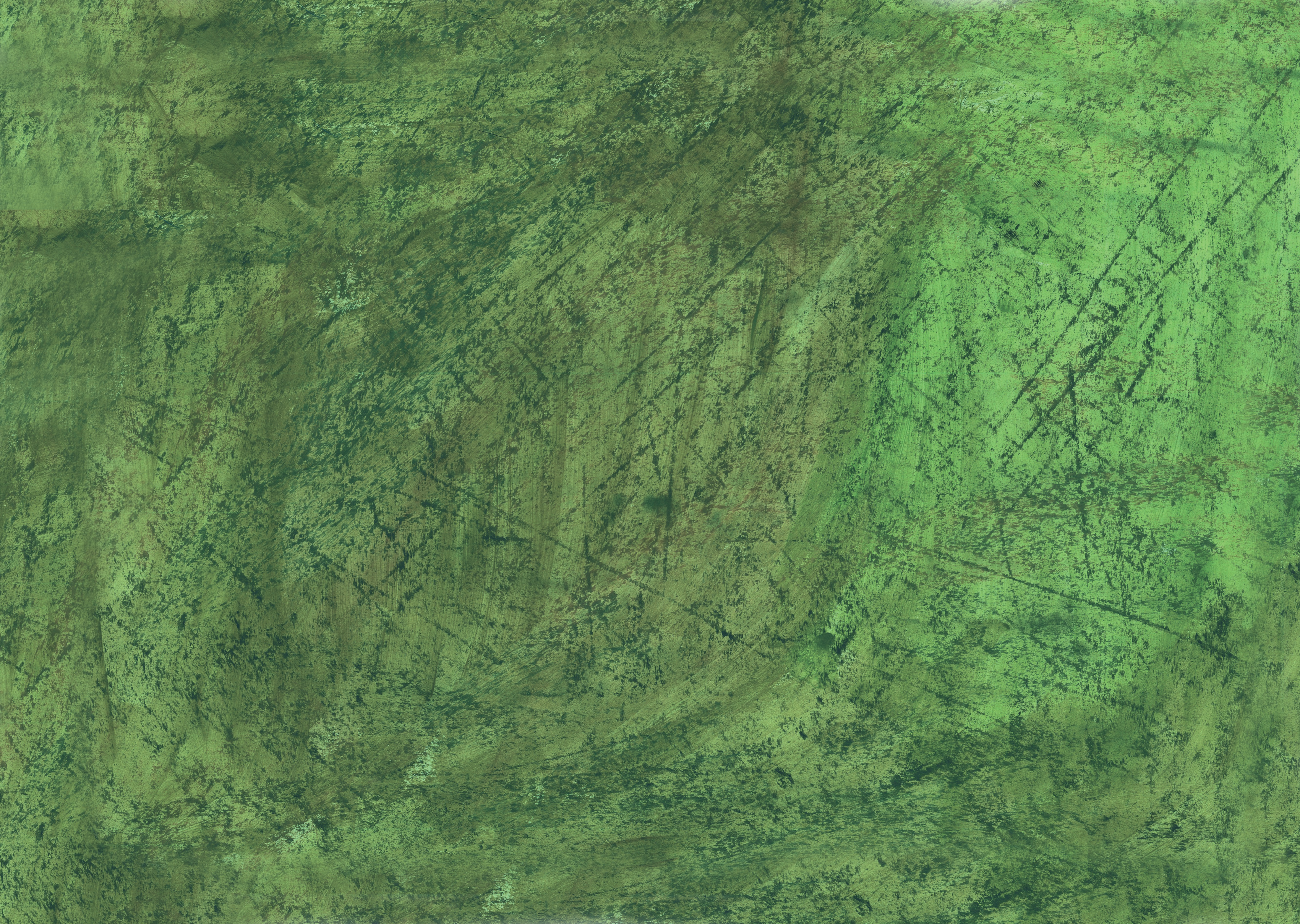

Pachyornis australis

Anomalopteryx didiformis

Dronte mauricijský

Raphus cucullatus

VÝSKYT – ostrov Mauricius

VYHUBEN – cca 1662

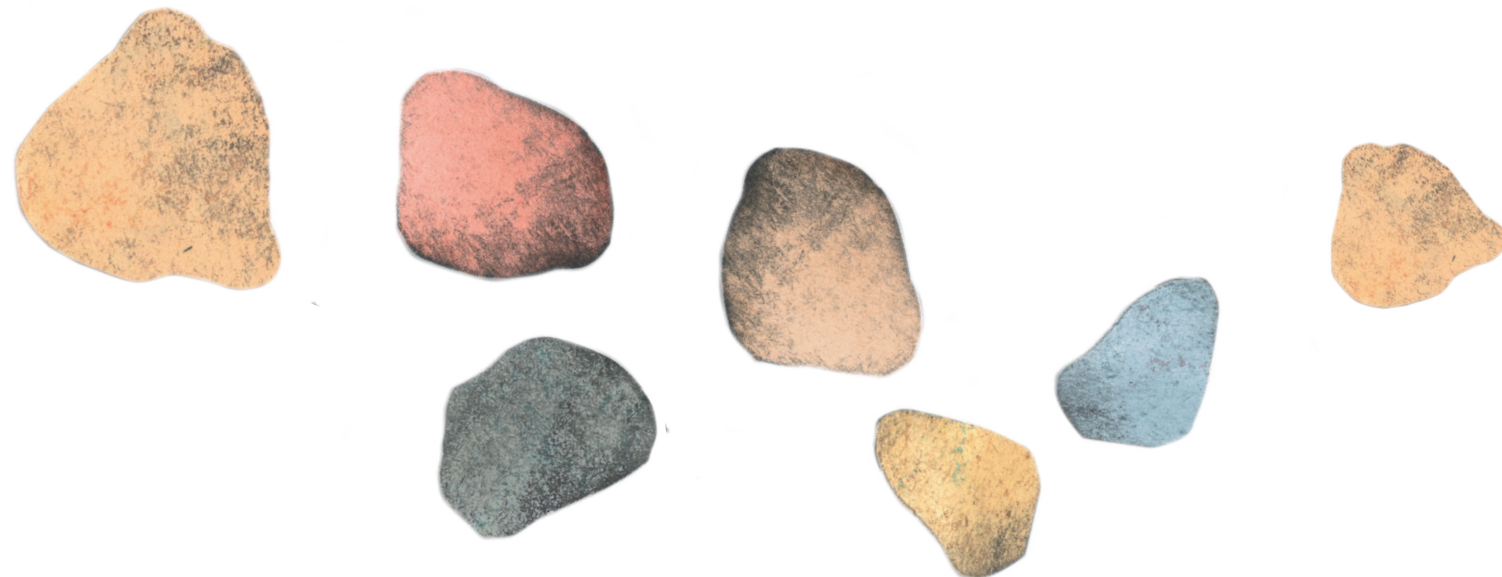
Dronte mauricijský, také známý jako dodo nebo blboun nejapný, byl nelétavý druh ptáka, který žil na ostrově Mauricius v Indickém oceánu. Dronte se vyskytoval jen a pouze na ostrově Mauricius a mimo se dostal až s příchodem Evropanů.

Dodo byli vyhubeni tak rychle, že vzhled nelze s jistotou určit. Většina popisů tohoto ptáka vychází z dobových kreseb. Obvykle se vyobrazuje jako malý mohutný pták s výrazným zobákem. Měl hnědošedé nebo modrohnědé peří, žluté nohy a chomáč peří na ocase, šedou neopeřenou hlavu s černým, žlutým nebo zeleným zobákem. Váha dronteho se pohybovala mezi 10 a 20 kilogramy a na výšku měřil přibližně 1 metr.

Žil hlavně v lesích a v sušších pobřežních oblastech ostrova. Samice snášela pouze jedno vejce. Živil se pravděpodobně ovocem a k trávení mu pomáhaly gastrolity, kameny v žaludku, které spolykal a které pomáhaly mechanicky rozmělnit potravu.

První zmínka o drontem pochází z roku 1598 od nizozemských námořníků. Holanďané se z ostrova snažili vytěžit co nejvíc a brali si co se dalo. Ničili lesy aby mohli zakládat plantáže a ničili tak přirozené prostředí pro život spousty zvířat i rostlin. Dronte se údajně nebál lidí, neutíkal před nimi a proto mu lidé nepřisuzovali přílišnou inteligenci. Bylo snadné ho ulovit, ale jeho maso prý bylo nepoživatelné.

Za jeho konec tedy především mohla změna přirozeného prostředí a nepůvodní druhy dovezené lidmi – krysy, kočky, opice a prasata, která plenila jejich hnízda. V roce 1622 na Mauriciu ztroskotala holandská loď a její posádka tak byla pravděpodobně poslední, kdo kdy dronteho spatřil. Předpokládá se, že do konce 17. století vymizel úplně.

Koroun bezzubý

Hydrodamalis gigas

VÝSKYT – Beringovo moře mezi Aljaškou a Sibiří
VYHUBEN – 1768

Koroun bezzubý, zvaný také koroun Stellerův či „mořská kráva“, byl savec z řádu sirén. Byl objeven v roce 1741 přírodovědcem G. W. Stelle-rem při plavbě na druhé kamčatské expedici, když jeho loď s posádkou ztroskotala na Beringově ostrově.

Koroun bezzubý je řazen do čeledi dugongovití. Jeho nejbližší žijící příbuzný je třímetrový dugong indický. Ve srovnání s ostatními sirénami měl koroun velmi silnou vrstvu podkožního tuku, jako důsledek adaptace pro život ve studených severních vodách. Živil se mořskými rostlinami, trávou a řasami.

Měl malou hlavu tvarem připomínající hlavu tuleně a vidlicovitým ocasem připomínal velrybu. Délka těla korouna dosahovala osmi metrů a vážili až 4 tuny. Narozdíl od jiných sirén nebyl koroun schopný se zcela ponořit. Také proto měl kůži silnou až 2,5 cm, která je chránila před ostrými kameny u břehu. Kůže korouna měla šedohnědou barvu a někteří jedinci měli světlé fleky. Na hřbetu byla hladká a na bocích hrubá s výraznou kráterovitou texturou.

Korouni byli býložravci. Živil se mořskými řasami a chaluhami, jejich spásáním trávili většinu dne. Každých přibližně pět minut zvedali hlavu nad vodu, aby se mohli nadechnout.

Korouni byli monogamní a zdržovali se v menších rodinných skupinách ve vodách u pobřeží. Byli velmi pomalí a důvěřiví a proto bylo pro lovce snadné proplout do stáda a harpunou je pozabíjet. To dělalo z korouna snadnou a výhodnou kořist. Koroun poskytoval levný a dostupný zdroj obživy, jejich maso a kůže byly velmi oblíbené. Korouni bezzubí byli loveni v tak velkém množství, že pouze 27 let po jejich objevení byl zabit poslední jedinec druhu.

Zebra kvaga

Equus quagga quagga

VÝSKYT – jihozápadní Afrika

VYHUBENA – 1883 (1878 ve volné přírodě)

Zebra kvaga byla poddruhem zebry stepní, která žila v jižní a jihozápadní Africe. Název kvaga pochází z jazyka Khoinů, původních kočovných obyvatel jihozápadní Afriky. Jde o napodobeninu charakteristických zvuků, které kvagy vydávaly.

Vzhledem působily jako kříženci mezi zebrou a koněm. Od jiných zeber se lišila především zabarvením. Pro zebry typické pruhy měla jen na hlavě a krku. Nohy měla téměř bílé a zbytek těla pokrytý tmavě hnědou srstí. V kohoutku dosahovaly kvagy až 1,3 metru a vážily mezi 250 a 300 kilogramy.

Zebra kvaga byla lovena Búry, potomky holandských kolonistů od druhé poloviny 17. století po stovkách až tisících. Evropští lovci například během honu na počest vévody z Coburgu-Gothy v 60. letech 19. století postříli na 6000 kvag.

Sloužily jako snadný zdroj potravy, neobstály v konkurenci nových druhů a byly stříleny i farmáři. Jejich kůže také sloužila jako neobvyklá lovecká trofej. K vyhubení kvag došlo tak rychle, že nebyl čas zachránit ji chovem v zajetí. Poslední zebra kvaga byla ve volné přírodě zabita v roce 1878. V evropských zoologických zahradách sice i poté kvagy žily, ale šlo o přestálé jedince, kteří už nebyli schopni se rozmnožovat. Poslední jedinec tak zahynul o 5 let později v amsterdamské zoologické zahradě. Jediné, co se po kvagách dochovalo do současnosti jsou tři fotografie, přibližně dvacet kůží, sedm koster a několik lebek.

Protože je zebra kvaga poddruhem stále žijící zebry stepní, byl v roce 1987 zahájen Quagga Project, jehož cílem bylo pomocí selektivního křížení přivést tuto zvláštní zebra zpět. Po 30 letech křížení se vědcům skutečně podařilo zebra podobnou kvagám vyšlechtit. Několik stád této „Rauovy kvagy“ bylo vypuštěno do volné přírody.

Alka velká

Pinguinus impennis

VÝSKYT — severní Atlantik — pobřeží Kanady, Grónska, Islandu, Norska, Faerských ostrovů, Irska, Velké Británie...

VYHUBENA — 1852

Alka velká byla nelétavý pták z rodu *Pinguinus*. Navzdory jménu ale alka nebyla blízkým příbuzným tučňáků. Hnízdila na skalnatých izolovaných ostrovech se snadným přístupem k oceánu, které poskytovaly dostatek potravy. Mimo hnízdění žila alka velká ve vodách severního Atlantiku.

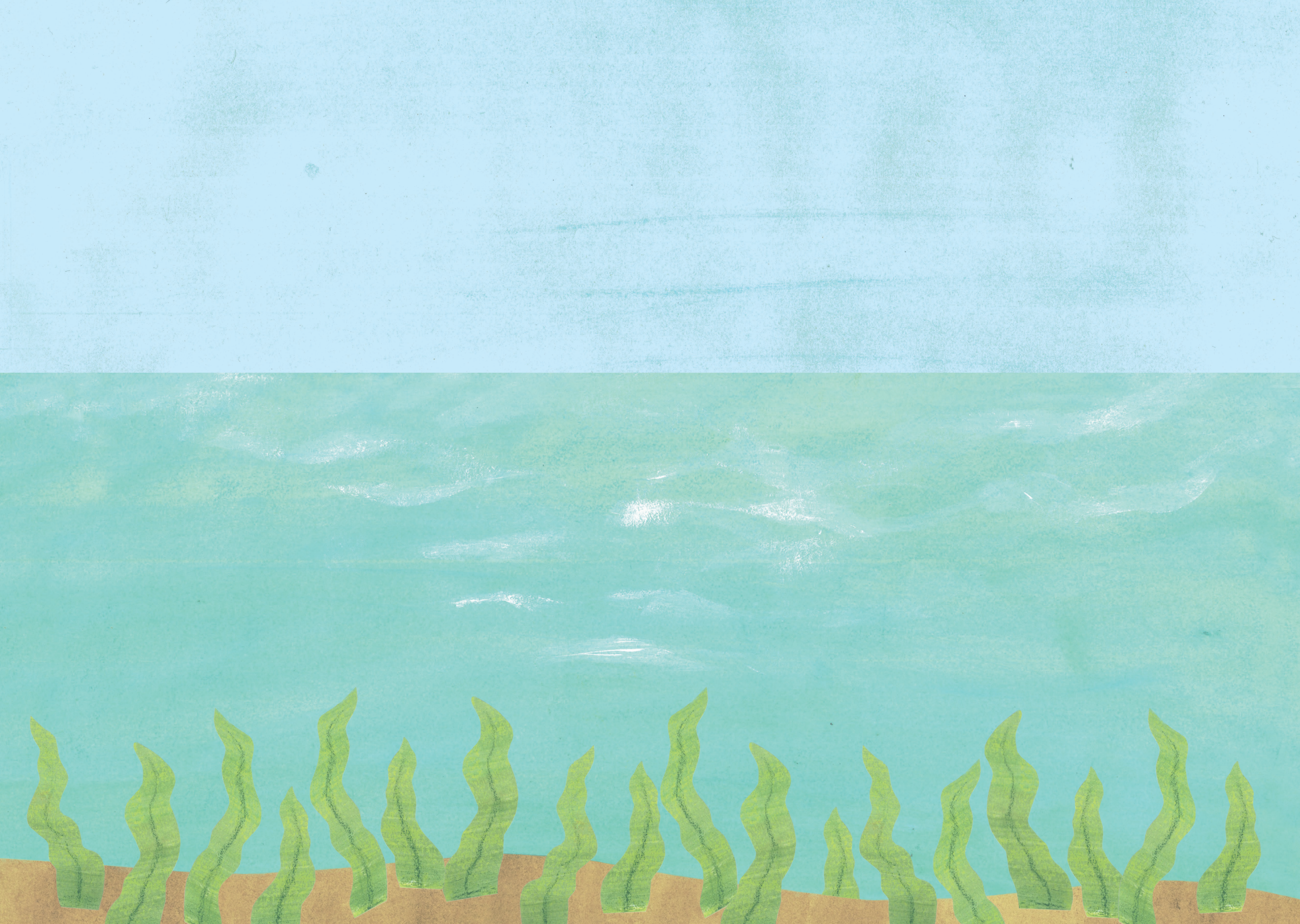
Na výšku měřila mezi 75 a 85 cm a vážila přibližně 5 kg. Byla černobíle zbarvená, břicho měla bílé a zadní část těla černou. Černý zobák byl silný a pokrytý drážkami. V létě se alkám nad očima vyrýsovaly bílé znaky, v zimě se mezi očima vytvořil pás bílého peří. Křídla alky byla velmi krátká, dosahovala pouze kolem 15 centimetrů, tudíž pro ni bylo nemožné létat, zato byly alky dobrými plavci a potápěči. Na souši se pohybovaly nemotorně.

Patřily mezi monogamní druhy a jednotlivé páry ptáků hnízdily ve velkých koloniích. Samice snášela jedno vejce, ze kterého se mládě vyklubalo za 6 týdnů. Rodiče se o své mládě starali i poté, co opustilo hnízdo. Vejce měla bílou barvu s hnědým mramorovaným vzorem.

Alka velká hrála důležitou roli v životě původních obyvatel Ameriky. Spousta původních obyvatel žijících na severoatlantickém pobřeží byla nalezena pohřbená s kostmi nebo zobáky těchto ptáků. Významnou roli sehrály také jako zdroj potravy. Výrazné snížení populace ovlivnili Evropané. Ti lovíli alky pro jejich peří, maso a nebo jako rybářskou návnadu. V Evropě se stala velmi žádanou zvláště kvůli svému prachovému peří. V roce 1844 byl na ostrově blízko Islandu zabit poslední chovný pár alky a v roce 1852 byl druh naposledy pozorován.

Vakovlk tasmánský

Thylacinus cynocephalus

VÝSKYT – Austrálie, Tasmánie, Nová Guinea
VYHUBEN – 1933 ve volné přírodě, 1936 v zajetí

Vakovlk tasmánský, někdy také kvůli pruhům na hřbetu nazývaný tasmánský tygr, byl vačnatec původně žijící v Austrálii. Přestože na první pohled může připomínat psa, nemá s psovitými šelmami mnoho společného.

Vakovlk byl dlouhý přibližně jeden metr a vážil až 30 kilogramů. Měl dlouhé nohy a krátkou, přiléhavou, šedohnědou srst s tmavými pruhy na hřbetě. Samice rodila 2–3 mláďata a nosila je tři měsíce ve vaku na břiše. Vak byl otevřený směrem dozadu, což je u vačnatců poměrně neobvyklé.

Původně vakovlci obývali území celé Austrálie a Nové Guiney, jejich posledním útočištěm se stal ostrov Tasmánie. Do Tasmánie totiž nikdy nepronikla největší hrozba ohrožující vakovlky – pes dingo. Vyskytovali se v rozlehlých lesnatých oblastech, v blízkosti roklí a skalnatých terénů. Živil se bandikuty, menšími klokany či pozemním ptactvem. Svou kořist zabíjeli rozdrčením lebky.

Pro škody, které vakovlci působili na drůbeži a jiných domácích zvířatech, vyhlásili kolonisté vakovlkům pomyslnou válku. Na vakovlky vypisovali finanční odměny, Tasmánská vláda lidem proplácela 1 libru za dospělého vakovlka a 10 šilinků za mládě. Tím se rapidně zvýšil lov, pro některé byla tato finanční podpora zásadní. Vakovlci tak byli velmi rychle vyhubeni, v roce 1933 byl zabit poslední ve volné přírodě. O tři roky později vyhlásily úřady úplnou ochranu vakovlka, jenže pozdě. V divočině už žádní nezbyli a ve stejném roce, tedy 1936, zemřel i poslední jedinec v zajetí.

Ropucha zlatá

Bufo periglenes

VÝSKYT — Kostarika

VYHUBENA — 1989

Ropucha zlatá byla malá žába z čeledi ropuchovití. Žila jen v Kostarice ve Střední Americe a navíc se vyskytovala jen na malém území 4 km² severně od města Montverde. Na počátku 80. let její populace čítala až 1500 žab.

U ropuchy zlaté se vyvinul velmi výrazný dimorfismus, tedy odlišný vzhled samců a samic. Zlatě oranžovou barvu měli pouze samci, byli mnohem početnější ale zároveň velikostně menší než samičky. Do délky měřili maximálně 5 centimetrů. Samice byly asi o půl centimetru větší a měly hnědočernou barvu s červenými, žlutě ohraničenými, skvrnami. Kůže ropuchy zlaté obsahovala halucinogen.

Protože samiček bylo výrazně méně, probíhaly mezi samci ropuchy boje o možnost páření. Samice pak kladly po období dešťů vajíčka do vody. Dva měsíce na to se z vajec vylíhli pulci.

Většinu roku nebylo možné na tyto ropuchy narazit, protože byly velmi závislé na vlhkosti, hlavně v období rozmnožování. Když byl déšť příliš silný, vajíčka odplavila voda. Pokud bylo příliš sucho, tůňky, louže a nádrže vyschly a nebylo kam vajíčka naklást.

V letech 1986–1987 zavládlo extrémní sucho a tůňky vyschly než se pulci stihli proměnit v dospělé ropuchy a důsledky byly katastrofální. V roce 1988 již bylo nalezeno jen 10 žab a 15. května následujícího roku byla spatřena naposledy. V roce 2007 byla zapsána na červený seznam vyhynulých druhů.

Delfínovec čínský

Lipotes vexillifer

VÝSKYT – Jang-c'-ťiang, Čína

VYHUBEN – 2007, poslední delfínovec v zajetí uhynul v roce 2002

Delfínovec čínský je jedním z mála sladkovodních delfínů. V Číně ho znají také pod pojmenováním *baiji*. Žil v čínské řece Jang-c'-ťiang. Tento modrošedý ozubený kytovec má oproti delfínům užší a protáhlejší čelisti, mnohem menší oči a menší srpovitou hřbetní ploutev.

Na délku měřil 2–2,5 metru a vážil průměrně 140 kilogramů. Jeho kůže byla modrošedá, břicho měla výrazně světlejší než zbytek těla. Žil ve skupinách od 3 do 10 jedinců a živil se převážně rybami.

První zmínky o delfínovci čínském najdeme v encyklopedii z doby 200 let před naším letopočtem. Odhaduje se, že tehdy jich v řece Jang-c'-ťiang a přilehlých jezerech žilo až 5000. Během let ale počty delfínovců rapidně klesaly a už v sedmdesátých letech 20. století byl považován za ohroženého.

Na vině byla industrializace a s ní spojené znečištění řeky, masivní rybolov, zvýšený provoz hlučných lodí, které byly schopné kytovce rozdrtit v lodních šroubech a zároveň mátlý jejich orientaci. Dalším důležitým bodem byla výstavba přehrady Tři soutěsky v roce 1994. Lidé se samozřejmě pokoušeli chovat delfínovce i v zajetí a to celkem ve třech zařízeních, ovšem neúspěšně.

Když tedy selhaly pokusy chovat delfínovce čínského v zajetí, vznikl plán přemístit zbylá zvířata do jezera Tung-tching-chu, které je s řekou Jang-c'-ťiang propojené, a které je mnohem klidnější. Bohužel následná expedice neobjevila jediné zvíře. V současnosti je v červeném seznamu IUCN stále evidován jako kriticky ohrožený, protože se jednou za čas vyskytne zpráva o pozorování. Avšak i kdyby se doopravdy jednalo o delfínovce čínského, je jen velmi málo pravděpodobné, že by osamocení jedinci byli schopni se rozmnožovat. IUCN tedy uznává, že delfínovec je pravděpodobně vyhynulý. Stal se tak prvním vyhynulým kytovcem v novodobých dějinách.

Vyhynulá zvířata

Adéla Mužíková

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. MgA. Petra Soukupová

Specializace: Kniha a tvarování papíru

Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Západočeské univerzity v Plzni

Akademický rok: 2022/2023